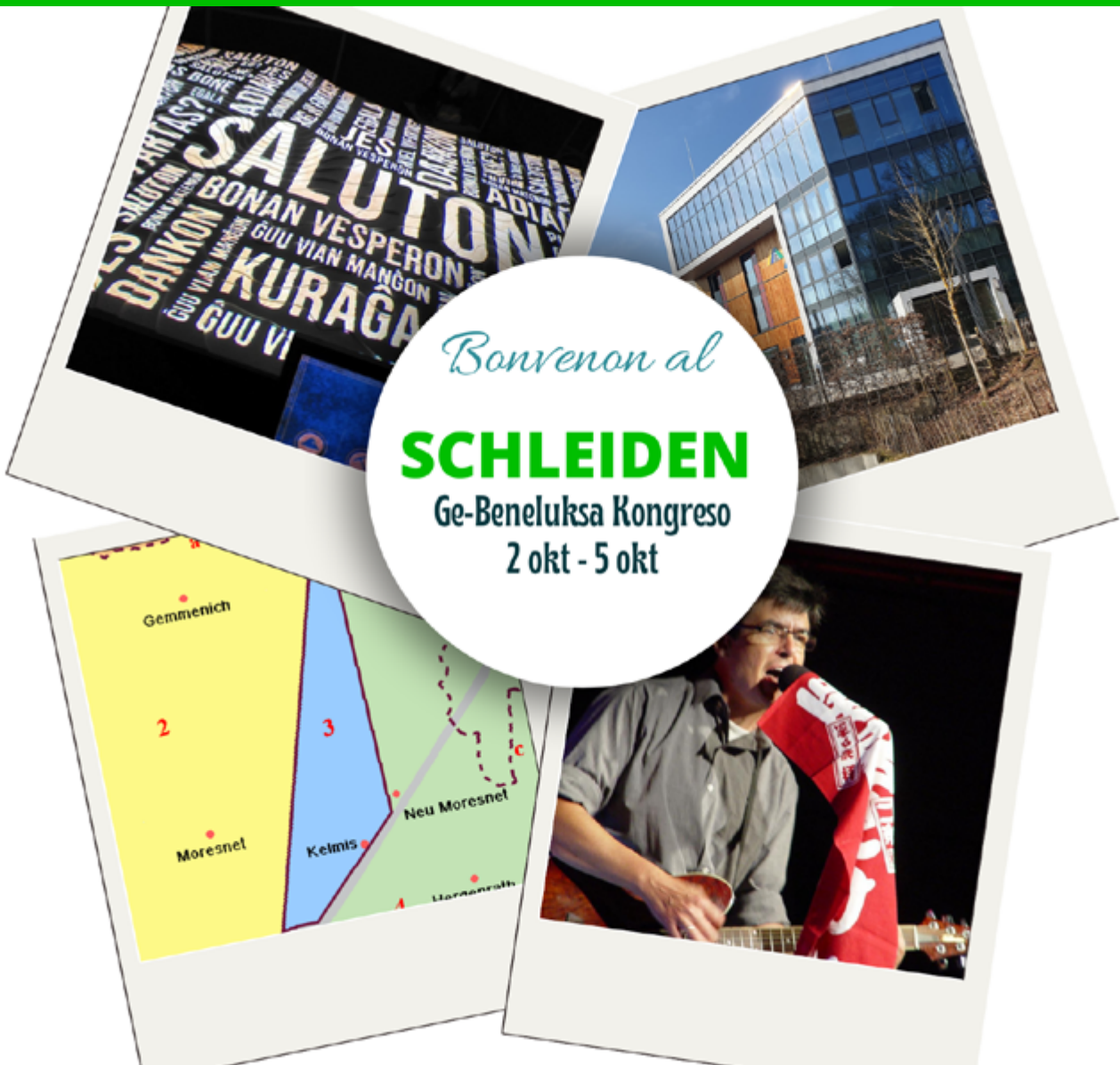

HORIZON-TAAL

juli - augustus 2025

Jaargang 57 - nummer 333

Bonvenon al
SCHLEIDEN
Ge-Beneluksa Kongreso
2 okt - 5 okt

Voor (echte) meertaligheid
Neutraal Moresnet
Gerda reaperis

INHOUD

Ten geleide	3
Esperanto in de Oost-Vlaamse natuur	4
Voor (echte) meertaligheid	6
Printempeca Limburga Tago	9
Traduk-defio.....	10
Zamenhoftago - Meer dan een herdenkingsdag	11
Ge-Beneluksa Kongreso	12
Esperanto-periodieken in de Erfgoedbibliotheek.....	14
Witteryck-boek brengt Esperanto onder de aandacht.....	17
Turks zou een brugtaal moeten worden	18
Verrijk je Esperanto - 4	20

Tweemaandelijks tijdschrift, uitgegeven door de Vlaamse Esperantobond vzw

57ste jaargang juli-augustus 2025. Verschijnt de 1ste van elke oneven maand.

Overname van artikelen is vrij op voorwaarde dat de bron wordt vermeld en een exemplaar aan de redactie wordt gestuurd.

Hoofdredacteur: Piet Glorieux horizon.taal@esperanto.be www.esperanto.be/horizontaal

Tekstopmaak: Joost Vander Bauwhede joost.bauwhede@gmail.com

Proeflezen: Kris Panis

Werkten mee aan dit nummer: Klaas Dijkstra, Cyreen Knockaert, Paul Peeraerts, Lode Van de Velde

Administratie en verantwoordelijke uitgever

 Vlaamse Esperantobond vzw • Lange Beeldekenstraat 169, BE-2060 Antwerpen

 03 234 34 00 admin@fel.esperanto.be www.esperanto.be/fel/nl

BE0419 028 122 • RPR Antwerpen • KBC: IBAN BE31 4025 5105 3155, BIC: KREDBEBB

Abonnement: 30 euro per jaar (6 nummers)

Advertentietarieven:

	1-malig	3-malig*	6-malig*
1/1 pagina	257	625	1000
1/2 pagina	150	375	600
1/3 pagina	110	275	440
1/4 pagina	80	200	320
1/8 pagina	55	140	220
1/12 pagina	30	75	120

Alle prijzen zijn in euro.

* Inlassing van 3x dezelfde advertentie van een drukklaar geleverd exemplaar.
Btw-tarief van 21% op deze tarieven.

TEN GELEIDE

Ik las net een artikel van een Chinese Esperantolerares die met een warm hart terugdenkt aan een seminarie dat ze ooit volgde, samen met docenten uit een aantal andere landen. Een van de conclusies die ze trok uit dat seminarie is dat een taal... slechts de “schil” is. De “kern” zijn de intermenselijke relaties”. Het doet me ook denken aan wat de betreurde Renato Corsetti schreef over meertaligheid (zie blz. 6). Dat meertaligheid voor de opkomst van de Europese staten vanzelfsprekend was, zoals het nu eigenlijk nog altijd is in Afrika en andere werelddelen. Pas met de opkomst van de Europese staten moest elke staat één en dezelfde taal accepteren: alleen het criterium efficiëntie telde nog... en nu meer en meer. Vergeet je eigen taal, zelfs al spreek je die al jaren in je land van oorsprong. Met Engels als enige internationale brugtaal gaan we dezelfde weg op. Esperanto kan zich onderscheiden van dat heersende paradigma en meertaligheid omarmen als een weldaad. Esperanto is een hulpmiddel dat we aanbieden (niet opdringen) om samen met alle talen de onderlinge communicatie te vergemakkelijken.

Piet Glorieux

Duits-Belgisch Benelux-congres

GE-BENELUKSA KONGRESO

Van 2 tot 5 oktober

In Schleiden (nabij de Duits-Belgische grens)

Meer info op eventaservo.org en op blz. 12

Noteer nu al!

NATIONAAL ZAMENHOFFEEST

op zaterdag 13 december

in het Esperantocentrum te Antwerpen

Meer info op blz. 11. En later op eventaservo.org

ESPERANTO IN DE OOST-VLAAMSE NATUUR

's Morgens wandelen en 's namiddags wat cultuur opsnuiven. Dat is de formule van de Esperanto-Vlaamse Ardennendag. Om 9 uur 's morgens stond een klein maar toch "internationaal" gezelschap van esperantisten paraat in Maarke voor de wandeling. Internationaal, want er waren twee mensen uit Noord-Frankrijk afgezakt. Esperanto was niet echt noodzakelijk, want beiden hadden een passieve tot zelfs actieve kennis van het Nederlands. Een van hen had een Nederlandse moeder en de ander Vlaamse ouders. In veel gevallen verliezen dergelijke "afstammelingen" de taal van hun ouders, maar deze mensen vormen de uitzondering. Zij hebben nog kennis van onze "kleine" Nederlandse taal, uit interesse voor talen en wellicht ook uit respect voor anderstaligen, de "interna ideo" indachtig.

Voor de morgenwandeling hadden we twee gidsen ter beschikking, die elkaar perfect aanvulden. Eén die het goed kon zeggen en een ander die een enorme kennis had van de lokale natuur. We wandelden op de flanken van de vallei van de Maarkebeek, een zijriviertje van de Schelde. Een niet meer actieve watermolen getuigt nog van pre-industriële tijden. Terwijl we de steile valleiflank op de rechteroever beklommen, konden we genieten van het uitzicht op de zacht glooiende linkeroeverflank. Het verschil in steiltegraad tussen beide flanken is geologisch te verklaren. Doordat het ijs bij het einde van de laatste ijstijd sneller smolt op de zonnige flanken, gericht naar het zuiden, was er ook meer erosie. Dit maakte deze zuidwaarts

gerichte flanken steiler dan de andere. Die laatste flanken zijn dan ook beter geschikt voor landbouw terwijl je op de zuidwaartse meer bos en weiden vindt.

In het mooie Eeckhoutbos zagen we zeldzame planten zoals de giftige eenbes en de parse schubwortel, die parasiteert op de wortels van populieren.

Tijdens de middag verorberden we onze picknick in Louise-Marie, waar alle deelnemers verzamelden. Dankzij Tabatha, die uit Brussel was afgezakt, en Katja en Hans uit Gent konden we er opnieuw een infostand bemannen. Het valt altijd op dat mensen die belangstelling hebben voor de natuur, ook openstaan voor "vernieuwende" ideeën zoals Esperanto. Misschien heeft het te maken met het feit dat het een van de zeldzame keren is dat niet-esperantisten Esperanto "in actie" horen. Mij lijkt het een goede strategie om samen te werken met gelijkgezinde organisaties, al is het maar om te laten zien dat Esperanto bestaat.

's Namiddags stond er een andere interessante bezienswaardigheid op het programma. In Korsele, een gehucht van Horebeke, is er namelijk een kleine gemeenschap van protestanten, die er sinds eeuwen hun toevlucht hebben gevonden. Er is zelfs een *Protestants*

Museum, dat de merkwaardige geschiedenis van die gemeenschap vertelt. Vroeger heette het museum Abraham Hansmuseum, genoemd naar de volksschrijver die in deze gemeenschap opgroeide. Wellicht omdat Abraham Hans nu niet langer de faam heeft van weleer, heeft men de naam van het museum veranderd. We werden verwelkomd door een vlotte, niet meer zo jonge gids, met de merkwaardige voornaam Macharis. Hij vertelde hoe deze gemeenschap ontstond toen een van de commandanten van de Watergeuzen, afkomstig uit Oudenaarde, moest vluchten na de herovering van Oudenaarde door de Spanjaarden, eind 16de eeuw. De commandant en zijn kompanen vonden hun toevlucht in het

afgelegen Korsele. Ze slaagden erin om er twee eeuwen lang “onder te duiken”, o.a. door zich voor te doen als katholieken. Pas vanaf 1815, toen een protestantse vorst aan het roer kwam van onze gewesten, konden zij hun geloof in alle openheid belijden. Er werden zelfs twee kerken gebouwd, die nog altijd bestaan. De gemeenschap groeide en bloeide. Ook nu nog zijn er naar verhouding nog veel praktiserende gelovigen. De kinderen uit de gemeenschap lopen wel niet langer school in het (basis)schooltje dat nu het Protestants Museum huisvest. Een interessant brokje geschiedenis om deze Vlaamse Ardennendag te besluiten.

Piet Glorieux

Advertentie

Het hoog gewaardeerde leerboek(je) “Gerda malaperis” van Claude Piron was bijna nergens meer verkrijgbaar. Daarom heeft de Vlaamse Esperantobond het opnieuw uitgegeven. Rep je naar de VEB-webwinkel!

LEER NU ESPERANTO
(en 150 andere talen)
met de uTalk APP

Bewezen leermethode die op elk platform werkt	Makkelijk in gebruik en maakt leren leuk
Leer vanuit een van de 150 beschikbare talen	Vergelijk je uitspraak met die van twee moedertaalsprekers (man + vrouw)
65 thema's	Geschikt voor beginners en gevorderden
Ook voor scholen, organisaties en bedrijven, dankzij de 'Klaslokaal'-app	Niet gratis, wel (te) goedkoop

Ga naar: www.lingvejo.com/eo
of contacteer: rob@cdline.be
Tel +32 485 53 53 37

VOOR (ECHTE) MEERTALIGHEID / PLURLINGVECO

De Esperantogemeenschap is een van de weinige taalgemeenschappen op wereldschaal, waarvan de sprekers zonder uitzondering twee- of meertalig zijn. Elk lid heeft de taak op zich genomen ten minste één vreemde taal te leren tot op spreekniveau. In veel gevallen leidt dat tot de kennis van en de liefde voor verscheidene talen en over het algemeen tot een bredere persoonlijke horizon. Wij beweren dat de sprekers van alle talen, grote en kleine, zouden moeten beschikken over de reële kans zich een tweede taal eigen te maken tot op spreekniveau. Wij vormen een beweging die in die kans voorziet.

Als je een vreemdeling ontmoet, is een van de gebruikelijke vragen: “Welke taal spreekt u?” Deze ogenschijnlijk onschuldige vraag vat in een paar woorden de ideologische ontwikkeling van West-Europa (en niet alleen West-Europa) in de afgelopen eeuwen samen.

In West-Europa ontstond, tijdens de vorming van de grote moderne staten, geleidelijk aan het idee dat de ideale burger een eentalige spreker was van dezelfde taal die aan het koninklijk hof werd gesproken. Natuurlijk wist iedereen dat veel burgers, bijvoorbeeld boeren, op een andere manier spraken dan de koning, maar ze waren ook geen modelburgers, men moest er wel alles aan doen om ze zoveel als mogelijk tot modelburgers te maken.

In de grote rijken uit de oudheid had niemand er een probleem mee dat de onderdanen zeer verschillend waren en hun eigen taal spraken. Dit stoorde niemand, want het hoorde bij het leven. Natuurlijk, als je met Fenicische kooplieden wilde praten, moest je Fenicisch leren, of zij moesten de lokale taal leren. Natuurlijk, als je soldaat in het Turkse leger wilde of moest worden, moest je Turks aan je taalrepertoire toevoegen; of je kon geen katholiek priester worden zonder Latijn te leren.

Deze relatief tolerante visie verdween met de opkomst van de grote Europese staten. Zelfs de latere revoluties, met name de Franse, hanteerden die visie niet. Integendeel, men benadrukte dat gelijke burgers in alles gelijk moesten zijn, inclusief qua taal.

La Esperanto-komunumo estas unu el malmultaj mondkalaj lingvokomunumoj kies parolantoj estas senescepte du- aŭ plurlingvaj. Ĉiu komunumano akceptis la taskon lerni almenaŭ unu fremdan lingvon ĝis parola grado. Multokaze tio kondukas al la scio de kaj amo al pluraj lingvoj kaj ĝenerale al pli vasta persona horizonto.

Ni asertas ke la anoj de ĉiuj lingvoj, grandaj kaj malgrandaj, devus disponi pri reala ŝanco por alproprigi duan lingvon ĝis alta komunika nivelo. Ni estas movado por la provizo de tiu ŝanco.

Kiam oni renkontas fremdulon, unu el la kutimaj demandoj estas: “Kiun lingvon vi parolas?” En ĉi tiu laŭŝajne senkulpa demando estas kaŝita tuta resumo de la ideologia evoluo de okcidenta Eŭropo (kaj ne nur ĝi) dum la lastaj jarcentoj.

En okcidenta Eŭropo laŭgrade dum la formiĝo de la grandaj modernaj ŝtatoj formiĝis la ideo ke la ideala civitano estas unulingva parolanto de la sama lingvo, kiun parolas la reĝa kortego. Ja, certe, ĉiuj sciis ke multaj el la civitanoj, ekzemple la kamparanoj, parolas malsame ol la reĝo, sed alifanke tiuj ne estis modelaj civitanoj, kaj oni devis labori por igi ilin kiom eble plej similaj al modelaj civitanoj.

En la grandaj imperioj de la antikveco, ĉiuj akceptis la fakton ke la subuloj estas plej malsamspecaj kaj ke ili parolas siajn lingvojn. Tio ĝenis nenium, ĉar tio estis parto de la vivo. Kompreneble se oni volis paroli kun fenikaj komercistoj, oni devis lerni la fenikan, aŭ ili devis lerni la lokan lingvon. Kompreneble se oni volis aŭ devis iĝi soldato en la turka armeo, oni devis aldoni la turkan al sia lingva repertuaro; aŭ, oni ne povis iĝi katolika pastro se oni ne lernis la latinan.

Aan de andere kant zijn feiten vaak hardnekkiger dan theorieën. Als je naar de wereld van vandaag kijkt, zie je dat een groot deel (het grootste deel volgens verschillende taalkundigen) van de mensheid van nature meertalig is. Thuis wordt de ene taal gesproken en op de markt, op kantoor of in de kerk een andere. Meestal levert dit geen problemen op, tenzij er druk wordt uitgeoefend door een groep die zijn taal wil opleggen en de taal van een andere groep wil verbieden.

De afgelopen decennia zijn zelfs studenten uit theoretisch eentalige landen zich gaan afvragen of een beleid gericht op het elimineren van taaldiversiteit binnen hun land wel eerlijk en effectief is (in sommige landen zijn mensen bereid onrecht te accepteren als dat tot gevolg heeft dat het effectief is).

Het probleem is actueler dan ooit ingevolge een aantal recente fenomenen. Enerzijds maken nieuwe communicatietechnologieën steeds meer taaloverschrijdende contacten mogelijk, en anderzijds brengen grote migratiegolven mensen dagelijks van het ene taalgebied naar het andere.

Waar moeten we in een dergelijke situatie naar streven?

De voorstanders van efficiëntie ten koste van alles eisen enerzijds dat sprekers van zwakke talen gedwongen worden (zo nodig door wetten en politie, of simpelweg door economische dwang) om hun taal volledig op te geven, toch in sommige domeinen (Litouwers, Denen, Nederlanders, Vlamingen, Turken, Japanners en vele anderen zouden simpelweg de taal van de sterkeren moeten leren voor bepaalde domeinen van het internationale leven). Anderzijds moeten immigranten zo snel mogelijk hun thuistaal, indien mogelijk ook hun thuisland, vergeten en modelburgers van de ontvangende landen worden. Taalkundigen en voorstanders van rechtvaardige verhoudingen tussen bevolkingsgroepen ontdekken dagelijks hoe moeilijk het is om de hierboven voorgestelde ideeën in de praktijk te brengen. In de internationale betrekkingen verschuiven de machtsverhoudingen voortdurend. Een volk dat gisteren nog voorbestemd leek om te verdwijnen of voortdurend door anderen onderdrukt te worden, wordt plotseling machtig en komt op voor zijn rechten (inclusief taalrechten). De

Êi tiu relative tolerema vidpunkto malaperis kun la ekesto de la grandaj eŭropaj ŝtatoj. Eĉ la postaj revolucioj, ĉefe la franca, ne forigis ĝin. Male, oni emfazis la fakton ke egalaj civitanoj devas esti egalaj pri ĉio, inkluzive de la lingvo.

Alifanke, faktoj estas ofte pli obstinaj ol teorioj. Se oni rigardas la mondon nun, oni vidas ke granda parto (la plej granda laŭ pluraj lingvistoj) de la homaro estas nature plurlingva. Oni parolas unu lingvon hejme kaj alian lingvon en la bazaro, en la oficejo aŭ en la preĝejo. Kutime tio ne kaŭzas problemojn, se ne ekzistas premoj de unu grupo altrudi sian lingvon kaj malpermesi la lingvon de alia grupo.

En la lastaj jardekoj ankaŭ studentoj el teorie unulingvaj landoj komencis demandi sin ĉu tiuj politikoj, kiuj celas forigi la lingvan malsamecon interne de landoj, estas justaj kaj ĉu ili estas efikaj (en kelkaj landoj oni pretas akcepti maljustaĵojn se ili havas la sekvon porti efikecon).

La problemo estas pli aktuala ol ĉiam pro pluraj lastatempaj fenomenoj. Unuflanke la nova komunika teknologio ebligas pli kaj pli da translingvolimaj kontaktoj, kaj alifanke la grandaj migrado-ondoj portas ĉiutage homojn de unu lingva teritorio al alia.

Kion ni devas alstrebi en ĉi tiu situacio?

La pledantoj por efikeco je ĉia kosto postulas ke oni devigu (se necese per leĝoj kaj polico, aŭ simple per ekonomia forto) unufanke la parolantojn de malfortaj lingvoj rezigni entute pri siaj lingvoj almenaŭ en kelkaj kampoj (litovoj, danoj, nederlandanoj, turkoj, japanoj kaj multaj aliaj devus simple lerni la lingvon de la fortuloj en la unuopaj kampoj de la internacia vivo), kaj aliflanke la enmigrintoj devus kiel eble plej rapide forgesi sian hejman lingvon, se eble ankaŭ sian hejmlandon, kaj iĝi modelaj civitanoj de la akceptantaj landoj.

La lingvistoj kaj la pledantoj por justaj rilatoj inter la homgrupoj malkovras ĉiutage kiom malfacile estas plenumi la ĉi-supre prezentitajn ideojn. En internaciaj rilatoj la potencopesilo daŭre ŝanĝas sian pozicion. Popolo, kiu nur hieraŭ ŝajnis destinita je malapero aŭ daŭra postlamado de aliaj, abrupte iĝas potenca kaj asertas siajn rajtojn (ankaŭ lingvajn). La nuna

huidige situatie is niet eeuwig, hoewel dit voor ons, tijdgenoten, misschien wel zo lijkt. Als in de Verenigde Staten het Spaans binnenkort de meest gesproken taal zal zijn, wat zullen alle huidige voorstanders van Engels als internationale taal dan doen?

Binnen de landen zelf blijkt voortdurend dat taalkundige homogeniteit niet pijnloos en kosteloos is. Verschillende kwesties die voorgoed opgelost leken, bleken dat de afgelopen decennia niet te zijn. Wie had bijvoorbeeld vijftig jaar geleden kunnen voorspellen dat de Ieren in Dublin weer Iers zouden gaan leren en spreken?

Rekening houdend met die evoluties herontdekt men, zelfs in traditioneel eentalige landen, dat mensen tweetalig of meertalig kunnen zijn, en dat dit niet automatisch tot rampen leidt. De Babylonische keizers, die dit al wisten, lachen waarschijnlijk vanuit het hiernamaals.

Maar Esperantosprekers mogen ook lachen. De Esperantobeweging bestaat namelijk uit mensen die, zonder uitzondering, minstens tweetalig zijn. Zonder hun taal op te geven, hebben ze een andere taal geleerd en zijn ze die gaan spreken. Dat men op die manier kennis van de wereld verwerft, is duidelijk voor alle Esperantosprekers, maar zeer moeilijk uit te leggen aan eentaligen – vooral aan mensen die jarenlang een vreemde taal probeerden te leren, maar nog niet eens het niveau hebben bereikt om een kopje koffie te bestellen. Via Esperanto willen we hun de mogelijkheid bieden om ook tweetalig te worden.

Renato Corsetti
Uit het Manifest van Praag
(vertaling: Piet Glorieux)

situacio ne estas eterna, kvankam ĝi povas ŝajni al ni, samtempuloj, tia. Se en la jaro 2050 Usono havos la hispanan kiel la plej uzatan lingvon, kion faros ĉiuj nunaj pledantoj por la angla kiel internacia lingvo?

En enŝtataj situacioj oni daŭre malkovras ke la fandopolitikoj ne estas sendoloraj kaj senkostaj. Eĉ pluraj situacioj, kiuj ŝajnis dumeterne solvitaj, en la lastaj jardekoj montriĝis ne esti tiaj. Kiu, ekzemple, antaŭvidus antaŭ kvindek jaroj, ke irlandanoj rekomencos lerni kaj paroli la irlandan en Dublino?

Fronte al ĉi tiuj okazaĵoj ankaŭ en la tradiciaj lingve unuismaj landoj oni remalkovras ke homoj povas esti du- aŭ plurlingvaj, kaj ke tio ne aŭtomate alportas katastrofojn. La babilonaj imperiestroj, kiuj sciis tion, verŝajne ridetas el la transmondo.

Sed ankaŭ esperantistoj rajtas rideti. La Esperanto-movado, fakte, konsistas el homoj kiuj senescepte estas almenaŭ dulingvaj. Ne rezignante pri sia lingvo, ili lernis kaj komencis paroli alian lingvon. La mondkonaj sekvoj de tio estas klaraj al ĉiuj parolantoj de Esperanto, sed tre malfacile klarigeblaj al unulingvuloj - ĉefe al tiuj kiuj provis dum jaroj lerni fremdan lingvon, sed ne atingis eĉ la nivelon necesan por mendi kafon senprobleme. Per Esperanto ni volas doni ankaŭ al ili la praktikan eblon iĝi dulingvulo.

Renato Corsetti
El la Manifesto de Prago
(traduko: Piet Glorieux)

ESPERANTO EN FLANDRIO

PRINTEMPECA LIMBURGA TAGO

LIMBURGA TAGO 27 aprilo 2025

- Maldekstre supre: Biciklistoj kaj promenantoj, ek!
- Dekstre supre: Henri Schutters en plena agado kiel ĉicêrono.
- Malsupre: La genepoj de Willy kaj Mireille en la florplenaj kampoj.

TRADUK-DEFIO

István Szabolcs de Eŭropa Esperanto-Unio (EEU) iniciatis kampanjon por traduki la poemon "Aŭtuna foliaro" de Julio Baghy al multaj lingvoj. Laŭ li la poemo funkciu kiel ambasadoro de la Esperanta poezio, ĉar ĝi aparte bone reprezentas la Esperantan kulturon, pri kies ekzisto multaj ekster Esperantujo dubas. Kiam oni atentigis min pri tiu kampanjo, mi tuj komencis fari tradukon.

Fakte, dum la BEST-studsemajnfino en Ipro pasintjare, miaj kursanoj ekzerciĝis por traduki interalie poemojn. Tradukado, speciale de poezio, estas malfacila tasko. Tradukoj de rinvortoj en unu lingvo, ja malofte rimas en la cellingvo (krom ĉe tre parencaj lingvoj kiaj hispana-portugala). Kiel do elturniĝi?

Oni devas demandi sin: ĉu konservi la rimon kaj ritmon kaj kiamaniere? Ĉu eventuale ŝanĝi la rimskemon? Ĉu rimo entute necesas? Ĉu uzi aliajn bildojn por esprimi la ideon de la poeto, se tio helpas por la rimoj? Kiagrade eblas resti fidela al la originalo? Necesas trovi la ekvilibron inter la diversaj, foje tre kontraŭaj konsideroj.

Kiel Petro Desmet' trafe kaj anagrame vortumis sur la kovrilo de sia Gezelle-studo*: tradukado estas trukadado.

Do jen, mi proponas al la legantoj de Horizon.taal la defion traduki ĉi soneton de Julio Baghy kaj sendi ĝin al la redakcio (admin@fel.esperanto.be). La rezultojn ni publikigos en la sekva numero de Horizon.taal.

Legantoj ne timu: ne ekzistas unusola, bona poemtraduko. Aliaj tradukantoj trovas aliajn solvojn por tradukdefioj, kiuj povas esti same validaj. Estas ege interese kaj inspire, kompari la rezultojn de diversaj tradukoj: preskaŭ neniam, du tradukantoj venas al la sama rezulto. Unu eble estas pli fidela, alia pli moderna aŭ pli virtuoza, ankoraŭ alia faras re-interpretadon de la poemo en tute alia formo. Pri tradukoj, oni povas dum horoj diskuti, des pli ĉar gustoj kaj opinioj povas tre varii, kaj evolui kun la tempo.

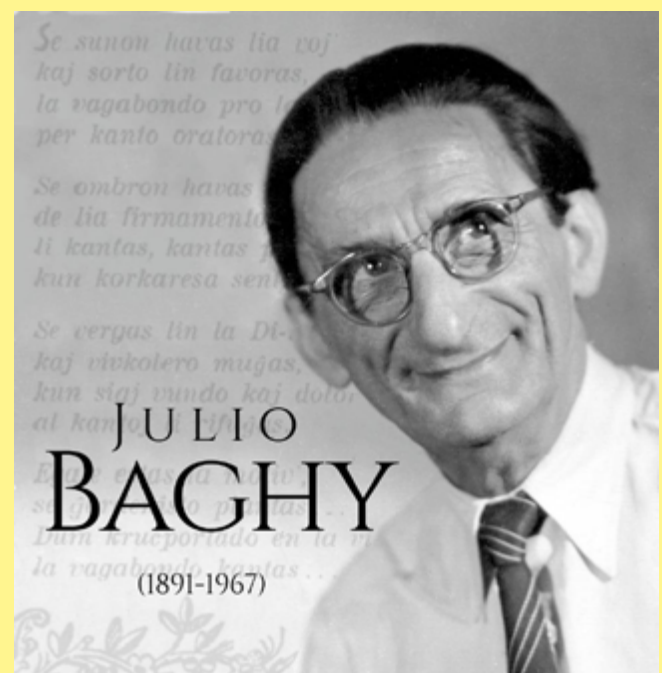
Mi tre scivolas pri viaj tradukoj!

Lode Van de Velde

* Gezelle – Tyneverum, FEL, 2023, 100 paĝoj A4, 25 eŭroj, ISBN: 978-9077-06676-8

Aŭtuna foliaro

Foliaro, flirte danca,
 en koloroj centnuanca,
 prujnmordite ventpelate
 ŝvebas ĉie: kampe, strate;
 jen kuniĝas, jen dissaltas,
 tie sinkas, tie haltas
 por susuri, sible plendi,
 jen funebre por silenti,
 poste supren, ek pro blovo,
 sed sencele kaj sen povo
 ĝis ĝi ĉesas kirle krozi
 kaj ariĝas por ripozi,
 kuŝi kiel morta garbo
 sub soleca seka arbo.

ZAMENHOFTAGO – MEER DAN EEN HERDENKINGSDAG

15 december, de geboortedag van **L. L. Zamenhof**, is voor esperantisten wereldwijd een moment van herinnering én verbinding. Oorspronkelijk bedoeld om Zamenhofs leven en idealen te eren, is deze dag uitgegroeid tot een levendige **viering van de Esperantocultuur**.

In plaats van louter herdenkingen vinden er overal culturele activiteiten plaats: concerten, boekvoorstellingen, poëzie, en online evenementen. **Zamenhoftago is ook hét moment om nieuwe uitgaven te lanceren** (zie blz 5), als symbool van een levende, creatieve gemeenschap.

In kleine lokale bijeenkomsten of grote internationale netwerken vieren we niet alleen een man, maar ook de kracht van een idee dat ons blijft verbinden: **lingva egaleco kaj interkompreno**.

Wat ooit begon als hulde aan één persoon, is uitgegroeid tot een feest van velen. Zamenhoftago toont dat Esperanto springlevend is.

NOTU JAM NUN EN VIAN KALENDARON !!

Sabaton la 13an de decembro 2025 vi estos tre bonvena al la Tutbelga Zamenhoftago, organizita de Esperantogrupo La Verda Stelo en Antverpeno.

Ni preparas por vi buntan programon kun bongusta lunĉo, bona koncerto, agrabla kunestado kaj pli.

Kotizo: € 50 (infanoj: € 25).
Pli da informoj venos post la somero.

ZET NU AL IN JE AGENDA !!

Op zaterdag 13 december 2025 bent u van harte welkom op de Belgische Zamenhofdag van Esperantogroep La Verda Stelo in Antwerpen.

Wij voorzien een kleurrijk programma voor u met een heerlijke lunch, een goed concert, een gezellig samenzijn en meer.

Toegangsprijs: € 50 (kinderen € 25)
Meer informatie volgt na de zomer.

Gebeneluxa Kongreso

Germana kaj Beneluxa Kongreso

2-a ĝis 5-a de oktobro 2025

en Schleiden-Gemünd/Germanio

translime

Kie okazos la kongreso?

Schleiden – urbo en la Nacia Parko Eifel. La urbo Schleiden kun siaj 18 vilaĝoj situas en la koro de la Nacia Parko Eifel. La urbo estas nur 30 kilometrojn for de la german-belga limo, sur la Dreiborn-altebenaĵo. La kuraĵloko Kneipp Gemünd invitas vin al malstreĉa akvo-terapio en klasikaj Kneipp-instalaĵoj. La severa Eifel-vento blovas kaj lasas viajn pensojn vagi. La du urbaj centroj Gemünd kaj Schleiden bonvenigas vin en ĉiuj sezonoj. La regiona gastronomio dependas de honesta kuirarto. Spertu naturon en la *Wilder Kermeter* natur-aventura areo.

© A. Pardey

Se la vetero kaj vestaĵoj ne kunlaboras, la ekspozicio *Wilderness Dreams* de la Nacia Parko Eifel surprizas ne nur junajn vizitantojn per interagado, modeloj por flari kaj tuŝi.

© Wald und Holz NRW

La kongresejo

Junulargastejo en 53937 Schleiden-Gemünd

Moderna, komforta, proksima al la naturo – bonvenon al la nova junulargastejo Gemünd Vogelsang. Lernado kaj okazajloko, kiu fiksas tute novajn normojn, malfermiĝis en printempo 2020 en la populara loko de la malnova junulargastejo Schleiden-Gemünd. Enmetita en valo riĉa je arbaroj kaj akvo en la Nacia Parko Eifel, la konstruaĵo kun sia impona ligna fasado kaj grandaj travideblaj fenestraj areoj perfekte miksiĝas en la ĉirkaŭan naturon. La junulargastejo estas unu el la atestitaj naciaj parkaj gastigantoj kaj tial estas la Ideala bazstacio por multaj subĉielaj agadoj.

Kun 188 litoj en 56 ĉambroj, ĝi ofertas loĝadon por grandaj grupoj. Sep kunvenejoj por ĝis 245 homoj ofertas komfortajn kunveneblajn.

Estas aliaj hotelaj litoj en la sama vilaĝo, kelkaj el kiuj estas je piedira distanco. Transporta servo estas ofertota.

© Jugendherberge Gemünd Vogelsang, 53937 Schleiden

PROVIZORA PROGRAMO

La kongreso proponas riĉan kaj diversan programon por ĉiuj gustoj.

Jen kelkaj el la ĉefaj eroj:

- **Ĵaŭdo:** akcepto de partoprenantoj, vespermanĝo, kaj interkona vespero kun ebleco por biergustumado.
- **Vendredo:** kurso de Katalin Kováts kaj Sylvain Lelarge, ĝeneralaj asembleoj de diversaj Esperanto-asocioj, kaj kantateliero de Zdravka Boytcheva. Posttagmeze, prelego de Anne Morelli pri “Rezisti la militan propagandon” (en la franca kun traduko al Esperanto), kaj vespere, koncerto de JoMo.
- **Sabato:** prelegoj de Pascal Dubourg Glatigny pri militrakontoj kaj de Bernard-Régis Larue pri Euregio kaj Moresnet, daŭrigo de la kurso kaj kantateliero, kaj ekskurso al Moresnet kun vizito al la kvarlanda punkto kaj zinkomuzeo.
- **Dimanĉo:** finaj kursoj kaj kunveno de uzantoj de eventaservo.org sub gvido de Yves Nevelsteen, sekvitaj de tagmanĝo kaj oficiala fino de la kongreso.
- Dum la tuta kongreso estos vizitebla ekspozicio “Rezisti al la milita propagando”, kaj planata estas ankaŭ libroservo.

GE-BENELUKSA KONGRESO - NEUTRAAL MORESNET

Tijdens het komende Ge-Beneluksa Kongreso is een uitstap gepland naar Moresnet. Neutraal Moresnet: wat was dat alweer en wat heeft Esperanto ermee te maken? Een geheugensteuntje!

Gelegen op het kruispunt van België, Nederland en Duitsland, was Moresnet-Neutre een uniek gebied, dat bestond van 1816 tot 1919. Deze microstaat, ontstaan uit rivaliteiten na Napoleon, biedt een fascinerend hoofdstuk in de Europese geschiedenis.

Na de val van Napoleon hertekende het Congres van Wenen in 1815 de kaart van Europa. De regio Moresnet, rijk aan zinkerts, werd een twistpunt tussen het Koninkrijk der Nederlanden en het Koninkrijk Pruisen. Omdat ze het niet eens konden worden over het eigendom van de zinkmijn Vieille Montagne – zink was toen ongeveer wat plastic nu is – besloten de twee naties in 1816 een neutraal, gezamenlijk bestuurd gebied te creëren rond het dorp Kelmis (La Calamine).

Een speciale status

Neutraal Moresnet had een oppervlakte van slechts 3,5 km². Ondanks zijn kleine omvang had

het een eigen vlag, postzegels en een gezamenlijk Belgisch-Pruisisch bestuur. Inwoners genoten belastingvoordelen en vrijstelling van militaire dienst, waardoor het een kosmopolitische bevolking aantrok.

Een taalexperiment: Amikejo

In 1908 stelde Dr. Wilhelm Molly voor om van Neutraal Moresnet de eerste exclusief Esperantosprekende staat te maken, onder de naam Amikejo, wat “vriendschapsplaats” betekent. Hoewel dit project nooit officieel werd gerealiseerd, getuigt het van de progressieve en internationalistische geest van het gebied.

Het vierlandenpunt

Vlak bij Neutraal Moresnet ligt de Vaalserberg, het hoogste punt van Nederland. Tussen 1830 en 1919 was deze unieke locatie de enige plek ter wereld waar vier politieke entiteiten elkaar ontmoetten: België, Nederland, Pruisen (en later Duitsland) en Neutraal Moresnet. Hoewel dit laatste land(je) vandaag niet meer bestaat, blijft de plek een symbool van de complexiteit van de Europese grenzen.

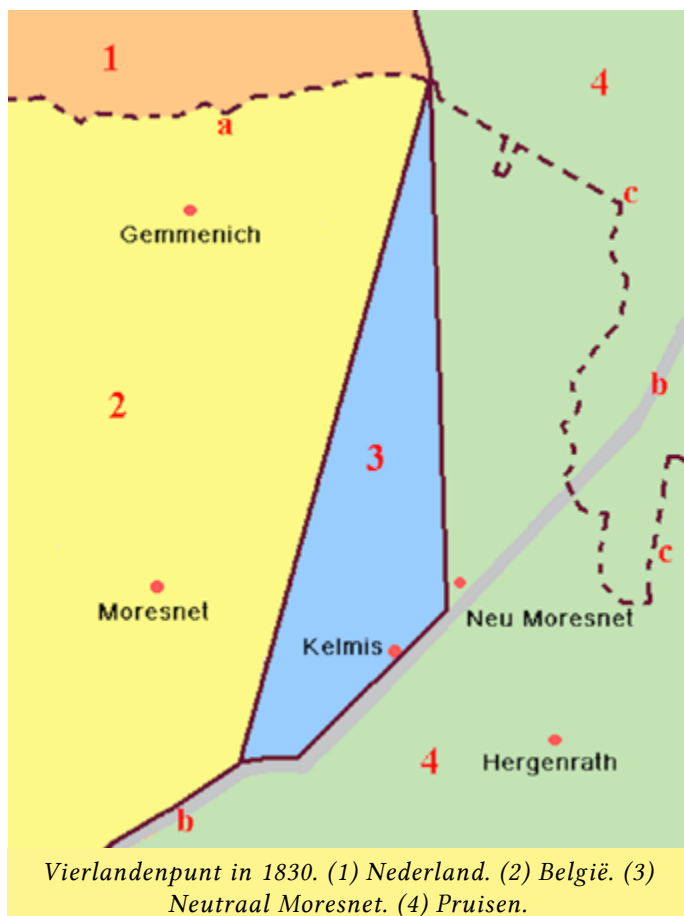
Einde van de onafhankelijkheid

De Eerste Wereldoorlog betekende het einde van Neutraal Moresnet. In 1919 werd het gebied met het Verdrag van Versailles definitief bij België gevoegd, waarmee een einde kwam aan meer dan een eeuw neutraliteit.

Erfgoed en Herinnering

Tegenwoordig bewaart La Calamine de herinnering aan dit unieke verleden. Het *Vieille Montagne Museum* schetst de geschiedenis van de zinkmijn en het neutrale gebied. Monumenten en informatiepanelen laten bezoekers dit weinig bekende hoofdstuk in de Europese geschiedenis ontdekken.

Een bezoek aan Neutraal Moresnet en het vierlandenpunt dompelt je onder in een verleden waarin grenzen zowel scheidslijnen als ontmoetingsplaatsen waren. Het is een uitnodiging om na te denken over identiteit, soevereiniteit en samenwerking tussen volkeren.

Piet Glorieux

ESPERANTO-PERIODIEKEN IN DE ERFGOEDBIBLIOTHEEK

Een overzicht – de letter A

Men mag erop vertrouwen dat in de Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience (EHC) meer dan voldoende en diverse documentatie aanwezig is en blijft om de meest veeleisende Esperantospreker alle essentiële basismateriaal voor zijn/haar onderzoek aan te bieden. Ingevolge de samenwerkingsovereenkomst afgesloten tussen de Vlaamse Esperantobond (VEB) en EHC en bekrachtigd op 29 mei 2016 door de Antwerpse Gemeenteraad, mag VEB de naar haar genoemde collectie onbeperkt in aantal en tijd steeds verder vervolledigen met monografieën. Dit is niet zo voor Esperantogelateerde tijdschriften.

De in EHC aanwezige Esperantotijdschriften vormen slechts een fractie van de meer dan 10.000 die ooit de wereld rond hebben bestaan. EHC is geen Esperantobibliotheek. Het collectieprofiel van de instelling, afgestemd op wat verband houdt met het cultuurgebeuren in Vlaanderen, laat niet toe een “groot” aantal Esperantotijdschriften na te streven. Kunnen wel opgenomen worden: alle in Vlaanderen gepubliceerde Esperantotijdschriften, zelfs alle Belgische. De in het verleden aanvaarde buitenlandse periodieken blijven echter bewaard met wettelijke garantie, en ontbrekende nummers ervan mogen ook steeds bezorgd worden.

Maar ook dit beperkt aantal periodieken bevat een zo grote rijkdom aan artikelen dat zelfs de meest verwoede lezer ze in een heel leven niet zou kunnen doorworstelen. En is het zinvol om zich als Vlaming koste wat kost te gaan verdiepen in vrij triviale zaken over de Esperantobeweging in Patagonië, Honolulu en China? Vooral het nadenkend, selectief lezen van de meer fundamentele onderwerpen lijkt mij veel belangrijker...

Wie vertrouwd is met het verrichten van opzoekingen in de *Anet*-catalogus, kan zelf gemakkelijk nagaan welke plantaaltijdschriften raadpleegbaar zijn. Dan blijkt meteen dat er een kleine 200 dergelijke publicaties beschikbaar zijn voor het publiek in EHC. Dit lijkt al heel wat in de ogen van de niet-Esperantospreker, maar

het is uiteraard niet zo. Bovendien omvatten de “periodieken en pseudoperodieken” – zoals ze volgens de *Anet*-terminologie genoemd worden – bijvoorbeeld ook adres-, jaar- en congresboeken, almanakken en zo meer... En ze vertegenwoordigen maar zelden publicaties met een langere looptijd. Deze laatste vormen sowieso een kleine minderheid in Esperantoland... Gelukkig is er een grote diversiteit aanwezig en zijn er ook voldoende relatief belangrijke tijdschriften in de collectie. Het is mijn bedoeling in deze en in latere bijdragen enige duiding te geven over de beschikbare publicaties met een periodiek karakter.

Om het geheel overzichtelijk te houden na verloop van tijd, heb ik gemeend dat een bespreking in alfabetische orde van de titels het meest aangewezen is.

Aldus komen in bonte afwisseling aan bod: historische tijdschriften naast nog bestaande; tijdschriften met een kort bestaan naast langlevende; die met groot algemeen belang, naast andere met meer lokaal karakter en/of zonder belang voor meer fundamentele studie; tijdschriften waarvan EHC maar een fractie in bezit heeft, naast volledige of bijna volledige collecties. Er zijn tijdschriften uit onze streken en ook uit verder gelegen landen. Deze laatste zijn aanwezig “om historische redenen”, d.w.z. dankzij het bijna 120-jarig bestaan van de Esperantocollectie destijds verspreid over de verschillende filialen van de toenmalige Stadsbibliotheek. Zonder de inspanningen geleverd sinds 1907 door een aantal Antwerpse Esperantopioniers ten gunste van de openbare bibliotheken, zouden we ons vandaag met een minder internationale collectie moeten tevredenstellen!

Op te merken is dat de professioneel geconcipieerde catalogus toelaat ook afzonderlijke tijdschriftartikelen te catalogiseren, wat de zoekmogelijkheden exponentieel doet toenemen. Daarbij kan de catalograaf ook de verbinding maken met eventueel bestaande digitale versies

op het internet. Zo worden zelfs de in EHC nog materieel ontbrekende nummers desgevallend vind- en leesbaar vanuit je zetel! Ook een (nu) nog onvolledig tijdschrift kan vaak veel meer bieden dan normaal verwacht kan worden, op voorwaarde dat zich minstens één nummer fysiek in EHC bevindt. Anders verwoord: in de catalogus kunnen de links opgenomen worden met de bestaande digitale teksten ook voor (nog) ontbrekende tijdschriftnummers.

Overzicht van de titels beginnend met "A"

Het betreft bijna steeds tijdschriften vermeld in de *Bibliografio de Periodaĵoj en aŭ pri Esperanto* (BPE, uitgave 2019). Indien er een codenummer van bestaat, wordt dit tussen vierkante haakjes hieronder weergegeven. Enkele tijdschriften dragen meerdere codenummers, wat de complexe geschiedenis van de uitgave weerspiegelt.

Voor onder andere de globale verschijningsduur van de verschillende publicaties hebben we ook de gegevens uit de catalogus van de *Österreichische Nationalbibliothek* (ÖNB) geraadpleegd.

Onderstaande beschrijvingen zijn beknopt en enigszins vereenvoudigd. Mocht elk detail uit de geschiedenis van de publicaties uit de doeken worden gedaan, dan zou mijns inziens eerder een verwarrend dan een verhelderend resultaat bereikt worden. Kortom, er kan hier slechts een eerste verkenning aangeboden worden, eventueel later aan te vullen en te verbeteren.

Adresaro de Kuba Esperanto-Asocio: dit Cubaans adresboek is van louter lokaal belang. EHC bezit slechts één nummer ervan, 2002. Noch ÖNB, noch BPE gewagen ervan. Vermoedelijk is het een eenmalige uitgave geweest.

Het is duidelijk dat **Adresaro de Sennacieca Asocio Tutmonda** [133], verschenen te Parijs tussen 1983 en 2021, al heel wat interessanter is voor de Vlaamse onderzoeker. Het gaat inderdaad om de tweede belangrijkste Esperanto-organisatie in Esperantoland. EHC bezit voorlopig nog slechts een vijftal van deze jaarboeken. Voor de geschiedenis van het Esperanto in Vlaanderen heeft het tijdschrift een zekere waarde, omdat men er de coördinaten van die Esperantosprekers in terug kan vinden welke zich aangesproken voelen/voelden door het "linkse" gedachtegoed van de vereniging.

Akademiaj Studoj [218], (ISSN 0824-3050) werd in de periode 1983-1990 uitgegeven in Canada door Rüdiger Eichholz (1922-2000). De publicatie bevat artikelen van hoog niveau op taalkundig gebied. In totaal zijn zes nummers verschenen, waarvan vijf beschikbaar in EHC.

Aktoj de la Akademio [133] wordt doorgaans niet als tijdschrift beschouwd aangezien men het met enige fantasie als een driedelige monografie kan beschrijven. De afzonderlijke delen ervan zijn verschenen in respectievelijk 1968, 1975 en 1991. De drie delen vormen anderzijds dan weer de nummers 9, 10 en 11 van het tijdschrift *Oficiala Bulteno de la Akademio de Esperanto*. Van dit laatste kwam het eerste nummer uit in 1958. Het tweede nummer, met titel *Pri la Vortfarado en Esperanto*, zag het daglicht als tijdschriftartikel in *Scienca Revuo*, waarvan ook nog een overdruk verspreid werd. Voor de latere lezers allemaal verwarrend en onoverzichtelijk, ondanks het overgrote belang van de publicatie voor de taal Esperanto zelf. Het bevat immers de

beslissingen en aanbevelingen van het taalkundig meest gezaghebbend orgaan in Esperantoland.

Almanako Lorenz [341] is een sinds 1981 in Brazilië verschijnend jaarboek dat artikelen bevat die vaak esoterisch getint zijn. De uitgever is dan ook de *Spirita Eldona Societo F.V. Lorenz*. De collectie in EHC is nog vrij onvolledig. Te noteren is het voorkomen van een artikel over “onze” Cesar Vanbiervliet in jaarboek 2017.

Amerika Esperantisto of American Esperantist [373-383], (ISSN 0002-8339) is zowat het belangrijkste tijdschrift uit deze eerste lijst. In EHC beschikken we over een vrij volledige collectie van het tijdschrift uit de periode 1907 t/m 1965, d.i. zolang het onder dezelfde titel verschenen is. Dankzij de goede zorgen van de betrokken organisatie kan het tijdschrift echter volledig digitaal gelezen worden tot heden, ook met de opeenvolgende uitgaven die niet meer de oorspronkelijke naam dragen. De nodige koppelingen aan de Anet-catalogus zijn gebeurd. Interessante tijdschriftartikelen worden verder individueel gecatalogiseerd en zijn rechtstreeks digitaal leesbaar.

Door dit alles kan de lange evolutie van de Esperantobeweging in de Verenigde Staten (deels in gans Noord-Amerika) adequaat gevolgd worden van thuis. De huidige naam van het tijdschrift is *Usona Esperantisto*. Ook dit kan men digitaal lezen, t/m 2024, door de passende links op te zoeken via één adres: de *Anet-catalogus*.

Anonca Bulteno Esperantista [495-499] is een tijdelijk bijblad van *Revujo Esperanto* (van Universala Esperanto-Asocio) dat verscheen in 1924-1925. Uitgevers waren nu eens het Duitse Ellersiek & Borel/Ferdinand Hirt, dan weer *Brita Esperanto-Asocio*. ÖNB maakt een onderscheid tussen Anonca Bulteno en *Anonca Bulteno Esperantista*. De publicatie bevatte lijsten van verschenen boeken en persoonlijke aankondigingen van Esperantosprekers uit vele windstreken, en heeft dus om die redenen enige documentaire waarde.

Antaŭen: mededeelingen voor de leden [10719] verscheen maandelijks van eind 1941 tot 1947. Na zes nummers verdween de titel *Antaŭen*.

Hoewel slechts een gestencild blad, is het historisch gezien een belangrijk Esperantotijdschrift voor

Vlaanderen, want het was het enige contactblad dat, dankzij de onverschrokkenheid van de Brugse groep *Paco kaj Justeco*, gedurende gans de duur van de Tweede Wereldoorlog verspreid werd. Interessante artikelen zijn geëxcerpeerd en het volledige tijdschrift is digitaal beschikbaar. Verwezen wordt verder naar een desbetreffende tekst van Emiel Cortvriendt, recent in vertaling verschenen in *Horizon.taal*, nummer 331.

Anuário Esperantista [569]: van dit jaarboek uit Brazilië, in het Portugees opgesteld, zijn slechts twee nummers verschenen, in 1967 en 1968. Met de doorsnee Vlaamse Esperantospreker heeft het blijkbaar weinig te maken.

Arbetar Esperantisten [597] is het ledenblad van Sveda Laborista Esperanto-Asocio, oorspronkelijk de Zweedse afdeling van Sennacieca Asocio Tutmonda. Het heeft bestaan van 1922 tot 1954 en werd opgericht door Einar Adamson (1894-1953). In EHC zijn op papier enkel nummers uit de periode 1947-1953 beschikbaar. Tot 1936 heette het blad Svenska Arbetar-Esperantisten. Ook heden nog verschijnt een tijdschrift onder de naam Arbetar Esperantisten.

Zweden heeft heel wat vooraanstaande Esperantosprekers voortgebracht die ook aan dit tijdschrift hebben meegewerkt.

Argentina Esperantisto [606], uitgegeven door Argentina Esperanto-Asocio, verscheen van 1917 t/m 1995. Het heeft vooral een lokaal belang. Hier en daar vindt men desondanks toch een pareltje, ook al is het in het Spaans. De collectie in EHC is onvolledig maar geeft voor de geïnteresseerde toch een goed beeld van het reilen en zeilen van Esperanto in een Zuid-Amerikaans land. Bij mijn weten reikt de digitalisering op dit ogenblik niet verder dan tot 1943 en gaat de papieren collectie in EHC slechts tot 1986.

Aŭstria Esperantisto [715] is het ledenblad van de landelijke Oostenrijkse Esperantovereniging. Het werd gesticht in 1924 door Hugo Steiner (1878-1969) en bleef bestaan tot 1948. De meeste nummers zijn leesbaar vanaf het internet. Via de Anet-catalogus vindt men ook gecatalogiseerde tijdschriftartikelen die online gelezen kunnen worden.

Aŭstria Esperanto-Revuo [723] kan beschouwd worden als de opvolger van Aŭstria Esperantisto.

Het verscheen van 1946 t/m 2000. Blijkbaar vond de Oostenrijkse Esperanto-Federatie het toen beter om verder samen met andere Duitstalige landen via één gemeenschappelijk tijdschrift te communiceren: *Esperanto Aktuell*. Hiervan kan men de nummers op het internet vinden, vanaf 2011. Van *AER* zelf gaat de digitalisatie blijkbaar maar tot eind 1953. In EHC ontbreken voorlopig nog alle papieren nummers van na het jaar 1961.

Met deze eerste bijdrage is een verdere reeks ingezet. Ik hoop hiermee een aantal lezers de weg

naar de bibliotheek te doen vinden, om te beginnen minstens toch al naar digitale teksten via de *Anet*-catalogus. Esperantosprekers die over nummers uit bedoelde tijdschriften beschikken en ze niet meer nodig hebben, kunnen desgewenst zorgen voor de kwaliteitsvolle bewaring ervan in EHC. Dergelijke veilige toevluchtsoorden voor de Esperantocultuur zijn heus niet overtalrijk, en dus te koesteren!

Cyreen Knockaert

WITTERYCK-BOEK BRENGT ESPERANTO ONDER DE AANDACHT

Op dinsdag 3 juni werd het boek *Drie generaties Witteryck* in Brugge (zie vorig nummer) feestelijk voorgesteld naar aanleiding van de uitreiking van de jaarlijks prijs Stichting-Witteryck.

Het boek, waarop een aantal Esperanto-organisaties en esperantisten vooraf hadden ingetekend en dus ook vermeld staan, bevat een uitgebreid hoofdstuk over Esperanto (30 bladzijden). Het vertelt over hoe A.J. Witteryck aanvankelijk een aanhanger was van Volapük maar snel overschakelde naar Esperanto. Hij was bevriend met commandant Charles Lemaire, die Esperanto in België op de kaart zette, en hij was de oprichter van de eerste Brugse Esperantogroep, de *Bruĝa Grupo Esperantista*. Tot mijn verrassing omvat het boek ook informatie over Esperanto in Brugge, zelfs van na het overlijden van Witteryck in 1933. Eigenaardig genoeg ontbreekt wel informatie over de periode tussen 1907 en het begin van de jaren dertig. Jammer van deze lacune, die misschien te wijten is aan het ontbreken van documentatie.

Tijdens de plechtige voorstelling van het boek in de prachtige gotische zaal van het Brugse stadhuis kwam ook Esperanto aan bod. Roland Rotsaert kreeg de kans om Esperanto voor te stellen in een interview over het boek samen met de auteur. Roland liet niet na om ook het hedendaagse Esperanto onder de aandacht te brengen voor het talrijk opgekomen publiek.

De auteur van het boek, Boudewijn Van Vlaenderen, bracht daarop nog een verrassende ontdekking onder de aandacht. Via Heidi Goes was hij in het bezit gekomen van een naamplaat die aangebracht was op het vroegere huis van A.J. Witteryck in de Hoefijzerstraat. De auteur verzocht de burgemeester van Brugge, die ook aanwezig was, om “een gelijkaardige herinnering aan Witteryck” aan te brengen op het binnenkort verbouwde huis. Hopelijk komt het ervan!

Het boek kan nog steeds besteld worden. De prijs bedraagt 49 euro (excl. verzendingskost van 12 €) en het kan besteld worden bij Stichting Witteryck, Dijver 2, 8000 Brugge (of via e-mail naar Stichting.Witteryck@gmail.com).

Piet Glorieux

TURKS ZOU EEN BRUGTAAL MOETEN WORDEN (OPINIE)¹

Er wordt al heel lang gedroomd van een taal die door iedereen gesproken en begrepen kan worden, waarschijnlijk al sinds het probleem van meertaligheid voor het eerst opdook, wat een vervelende veroordeling van de mensheid was. Dit zien we bijvoorbeeld terug in het Bijbelverhaal over de toren van Babel. Op het eerste gezicht lijkt de situatie tussen een aantal mensen die hetzelfde gekleed zijn, die tot dezelfde cultuur behoren (bijvoorbeeld Europees, westers), maar elkaar via tolken begrijpen, wat vreemd. In de geschiedenis is het veel voorgekomen dat een van de meest wijdverspreide of (vanuit economisch, cultureel of religieus oogpunt) dominante talen de rol van internationale taal op zich nam. Dergelijke talen waren onder andere het Grieks en later het Latijn in het verre Europese verleden, het Arabisch in het Nabije Oosten, etc. Later claimden onder andere het Frans en het Amerikaans-Engels deze rol. De verspreiding van deze laatste taal, die tegenwoordig wereldwijd op grote schaal als brugtaal wordt gebruikt, roept echter vaak protest en verzet op bij een deel van de mensheid. Bovendien is Amerikaans-Engels niet zo eenvoudig als mensen beweren, vooral voor niet-Indo-Europese sprekers. Waarschijnlijk is de huidige dominantie van het Amerikaans-Engels een afspiegeling van de huidige economische situatie in de wereld. Toch zal deze dominantie niet eeuwig duren.

Redenen zoals hierboven aangehaald hebben mensen, op verschillende momenten in de geschiedenis, aangezet om kunstmatige talen te proberen te creëren. Van de honderden projecten die in dit opzicht zijn afgerond, was de internationale taal Esperanto het meest succesvol. Wanneer we echter naar de verspreidingskaart kijken van Zamenhofs schepping, zien we in het Midden-Oosten blinde vlekken. Bovendien heeft de islam in dit gebied een sterke positie. Het is dus logisch dat Arabisch daar als tussentaal wordt gebruikt en dat die taal voldoet. Maar in de realiteit wordt het Arabisch niet in alle landen met een islamitische bevolking in het dagelijks leven gebruikt. Het blijft in essentie een religieuze taal. Het is opmerkelijk dat Esperanto

relatief wijdverbreid is in Pakistan en Iran, d.w.z. landen waarvan de bevolking overwegend Indo-Europese talen spreekt (Perzisch, Urdu, enz.) – Esperanto is voor hen waarschijnlijk mentaal beter geschikt. Laten we Esperanto of een andere kunstmatige taal dus maar even links laten liggen en een andere, mogelijke oplossing bedenken voor het probleem van het elkaar wederzijds verstaan. Bij nader inzien werd het probleem aanvankelijk gedeeltelijk opgelost door tweetaligheid.

Voordelen van Turks

Het zou interessant zijn om het Turks te verspreiden als brugtaal voor alle volkeren van Centraal-, Midden- en Klein-Azië, d.w.z. van Jakoetië en Oost-Turkestan (West-China) tot Turkije. En die trend zien we nu al. Hiervoor zijn een paar redenen: 1) De Turkische² talen zijn erg stabiel. Tijd en afstand hadden niet zoveel invloed op deze talen. De Yakut-taal lijkt meer op het Turks dan het Russisch op het Duits. Hetzelfde kan gezegd worden over het verschil tussen proto-Turks en modern Turks: het verschil is minimaal. De verschillen tussen de Turkische talen ontstonden eigenlijk toen Rusland de Turkse volkeren verdeelde en het Russisch als gemeenschappelijke taal oplegde; 2) Turkije is

Boy from far, CC BY-SA 3.0

het meest ontwikkelde land van de Turkischtalige taalgroep. Het werd ooit onderdrukt door de Sovjet-Unie en nu door Rusland. In feite was Turks in het verleden al een internationale taal in de Kaukasus en in Centraal-Azië. Na de val van het Russische Rijk, de Sovjet-Unie en mogelijk ook het huidige Rusland kan zich een nieuwe kans voordoen; 3) Het Turks gebruikt het Latijnse alfabet. De voordelen daarvan behoeven geen bewijs; 4) De basiswoordenschat van het Turks is voor de meeste Turkse volkeren begrijpelijk; 5) Er zijn meer dan 80 miljoen Turkse sprekers in Turkije, naast een paar miljoen in Iran.

De “Turan”-beweging

Er bestaat al een zogenaamde pan-Turkse beweging, bekend als “Turan”. Activisten debatteren voortdurend en levendig over de vraag wat hun gemeenschappelijke taal zou moeten zijn. Veel Turanisten zijn het er niet mee eens dat het Turks een hoofdrol zou gaan spelen in het toekomstige land Turan. Sommige Turanisten proberen daarom een kunstmatige taal te creëren, gebaseerd op de meer archaische Kipchak-taal. De inspanningen blijven echter slechts mentale oefeningen op papier, zonder enig praktisch nut. De Turanisten vergeten dat Turks al een geplande taal/brugtaal is voor de meertalige volkeren van Turkije. Net als in andere bergachtige landen zijn er in Turkije talrijke Turkse dialecten en daarnaast worden er ook een aantal niet-Turkse talen gesproken, bijvoorbeeld Koerdisch, Grieks,

Assyrisch, Lazisch, Armeens, etc. Een eeuw geleden werd niet alleen het Latijnse alfabet voor het Turks ingevoerd, maar werd ook een nieuwe Turkse taal bedacht en geïntroduceerd. Overbodige Arabische termen werden geschrapt, sommige regels werden samengevoegd en er werden zelfs nieuwe woorden bedacht.

Voortdurende uitbreiding

Ongeacht de wil van de Turanisten blijft het Turks zich verspreiden, en niet alleen in Centraal-Azië. In de Balkan en in de Kaukasus leert men graag Turks. De auteur van dit artikel sprak Turks tijdens een reis naar Georgië vorig jaar. Sterker nog, bijna de helft van de bewoners beheerst het. Meestal zijn dit jongeren die geen Russisch spreken. Mensen boven de 40 geven de voorkeur aan Russisch. De verspreiding van de Turkse taal is dus aan de gang en zal in de toekomst nog verder toenemen.

*Andrey Bochkarev
correspondent van Monato in Turkije
(vertaling: Paul Peeraerts)*

¹ Vertaling van het artikel “La turka iğu pontolingvo de çiu jturklingvaj komunumoj” uit Monato, april 2024.

² De Turkische [Eo – tjurkaj] talen vormen een taalfamilie van zeker 35 onderling nauw verwante talen, gesproken door de Turkse volkeren van Oost-Europa tot in Centraal-China en de Noordelijke IJsee in Noordoost-Azië.

VERRIJK JE ESPERANTO - 4

Al lang was de redactie van Horizon.taal op zoek naar een taalofenrubriek. Met deze e-legant-e rubriek slaan we twee vliegen in één klap. Enerzijds is het een hommage aan de auteur van *Lerni E-legante*, wijlen Petro Desmet, die in de voorbije lente van ons heenging. Anderzijds verrijken we (hopelijk) jouw kennis van de Esperanto-woordenschat. Aan het einde van elk hoofdstuk vind je ook een klein quizje, waarvan je de antwoorden vindt op de webpagina van Horizon.taal. Meteen ook een aansporing om de website van de Vlaamse Esperantobond eens te bezoeken.

4. LA HOMA KORPO (4)

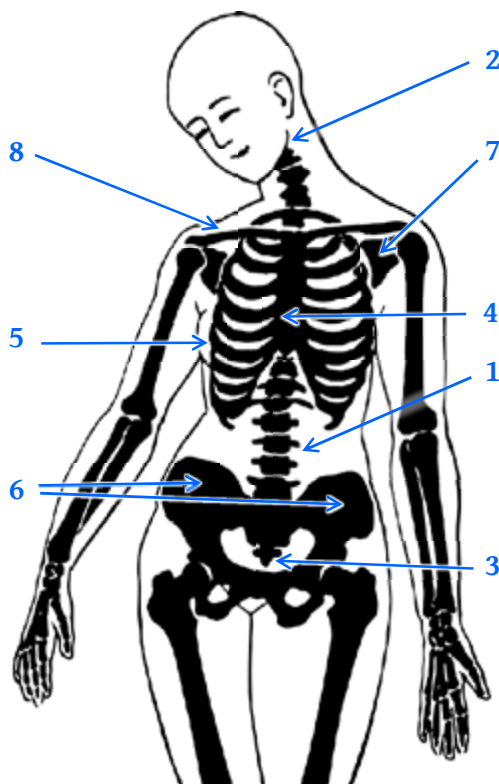
Centra parto

La ĉefa parto de la skeleto estas la **spino (1)**. Ĝi ankaŭ nomiĝas **vertebraro**, ĉar ĝi konsistas el **vertebroj**. La unua vertebro, kiu subtenas la kapon kaj zorgas ke ni povu nei kaj jesi, estas la **atlaso** aŭ **atlanto (2)**. Por ebligi kapnei ĝi **pivotas** sur la **aksiso**, ĉirkaŭ ties elstaraĵo, la **apofizo**. Ĉu necesas koni kaj lerni tiujn vortojn? Se vi konas ilin en via nacia lingvo, tiam ŝajnas al mi logike ke vi ankaŭ konu ilin en Esperanto.

Tute sube de la spino troviĝas la **kokcigo (3)**, kiun ne malmultaj homoj inter ni konas, ĉar kiam ĝi estas rompita aŭ kontuzita, sidi fariĝas malagrabla, eĉ dolorige! Ĝi estas la ekvivalento de la vosto ĉe la **vertebruloj**.

Konektitaj kun la spino estas la ripoj. La supraj ripoj estas en la antaŭo de la brusto kunigitaj per la **sternumo (4)** aŭ brustosto. Certe estas konsilinde memori kaj uzi la nomon sternumo prefere al brustosto, ĉar finfine ĝi estas nur unu el la multaj ostoj de la brusto. Estas ja tuta serio de **sternumaj ripoj (5)**, kiuj formas la brustokaĝon. Kunigo de la ostoj de la malsupraj membroj kun la trunko estas la **pelvo (6)**.

Jes, estas la sama nomo kiel tiu de niaj familiaj ujoj, neprofundaj vazoj por likvo. Nu ja, tion la formo sugestas. La supraj membroj estas kunigitaj kun la **skapoloj (7)**, maldikaj plataj triangulaj ostoj de la posta parto de la ŝultro. Kaj la skapoloj konektiĝas kun la sternumo per la **klavikloj (8)**, aŭ **ŝlosilostoj**, kiuj ĉe la homo estas iom kurbaj ostoj. Relative facile rompeblaj ili estas, ĉar ofte oni aŭdas pri rompiĝo de ies klavikloj.

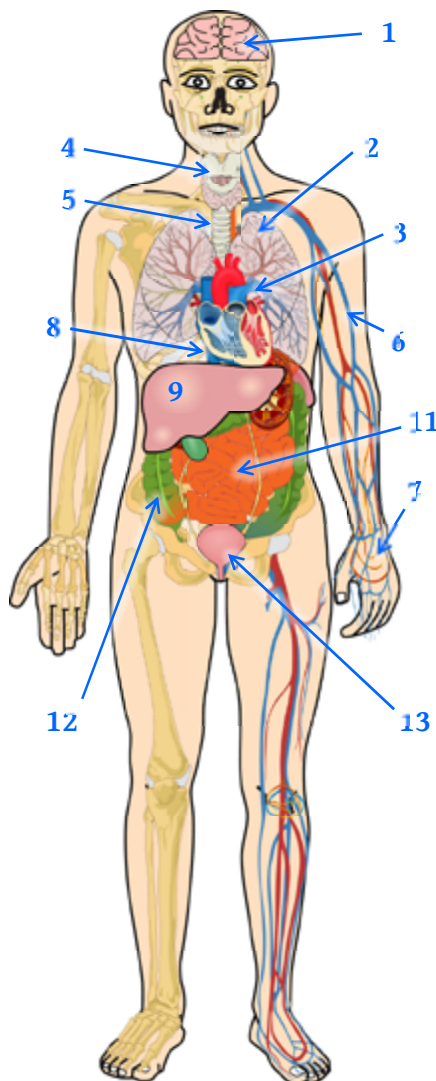

Internaj organoj

La **nerva sistemo** de la homo konsistas el la **cerbo (1)**, kiu troviĝas en la **kranio**, kune kun la **mjelo** kaj la **nervaro**. La mjelo troviĝas en la spino. La gravaj kaj subtilaj internaj organoj estas protektitaj de la **torako** kiu formiĝas el la **ripoj**. Inter tiuj organoj estas la **pulmoj (2)** kaj la **koro (3)**.

La homo spiras tra la nazo aŭ tra la buŝo, kaj la aero suĉiĝas en la pulmojn tra la **laringo (4)** kaj la **traĥeo (5)**. La pulmoj zorgas la **oksigenigadon** de la sango, kiu tra la **arterioj (6)** fluas tra la tuta korpo. La senoksigenigita sango, tra la **vejoj (7)**, reiras al la koro. Tre grava organo estas, kompreneble, la koro. Ĝi estas muskola kava organo, kiu per sia **kontrahiĝo** pumpas la sangon tra la korpo, kaj kiu estas la centra organo de la **sangocirkuliga sistemo**. La **koraj valvoj** ludas gravan rolon ĉe malfermado kaj fermo de la **koraj ventrikloj**. Aliaj gravaj kaj konataj muskoloj estas la **bicepsoj** kaj la **tricepsoj**, en la membroj, sed verŝajne plej konata estas la dorsa kaj nuka, en formo de **monaĥa kapuĉo**, la **trapezo**.

Kiam ni manĝas, la nutraĵoj iras el la buŝo, tra la **faringo** en la **stomakon (8)**, kaj tie la nutraĵoj estas digestataj. En la **duodeno** intervenas la **galo**, kiu estas sekreciata de la **hepato (9)**. La galo mem venas el la **galveziko (10)**. Poste la nutraĵrestaĵoj, en formo de **fekaĵo**, iras tra la **maldika (11)** kaj **dika (12) intestoj** ĝis kiam ili alvenas ĉe la **anuso**, por tie eliri. La **renoj** servas por la elfiltrado de la **urino** el la sango, kiu poste kolektiĝas en la **urinveziko (13)**.

Wie zijn nieuwsgierigheid naar de volgende hoofdstukken niet kan bedwingen, kan *Lerni E-legante*, dat uitgegeven is door de Vlaamse Esperantobond, natuurlijk ook aankopen via de VEB-webwinkel.

Lerni e-legante
ŝtupoj al pli vasta vortprovizo

<http://www.retbutiko.be/ero/leleg>

La sango

Kiam oni per **mikroskopo** rigardas guton de sango, oni ne vidas ruĝan maron sed flavecan likvon aŭ **plasmon** en kiu naĝas **sangoglobetoj**. Oni vidas naĝantajn rondajn disketojn, **eritrocitojn**, ruĝajn globulojn. Ili estas treege etaj, pli ol kvin milionoj da ili konsistigas nur unu kubmilimetron. Malgraŭ la nomo ili ne estas ruĝaj, ĉe tralumigo, sed flavecaj, kaj ilia vivo estas tre mallonga, ĝi daŭras iom pli ol tri monatoj. Plie, tre gravaj, estas la tiel nomataj **blankaj globuloj** aŭ **leŭkocitoj**. Ili ne havas firman formon kaj kapablas trairi la vandojn de la plej etaj **angioj** kaj moviĝi tra la tuta korpo. La blankaj globuloj estas tre gravaj ĉar ili liberigas nin de **bakterioj**. Plie en la sango estas **trombocitoj**, kiuj gravas ĉe la **koaguliĝo** de sango, ĉar tiel perdo de tro da sango ĉe vundiĝo povas esti haltigita kaj vundetoj povas esti fermitaj per **krusteto**.

La sangolikvo tamen fakte je naŭdek elcentoj konsistas el akvo, en kiu solviĝis diversaj substancoj. Unu el tiuj substancoj estas **fibrinogeno**, solvebla **proteino**, sintezata en la hepato, kiu transformiĝas en **fibron** okaze de koaguliĝo. Tiu fibrino formas la fibrinon de la vundokrusteto. Sango sen fibrinogeno nomiĝas **sero**. Ĝi estas komparebla al **selakto** aŭ **laktosero**, kiu estas la likvo kiu restas post apartigo de la kremo kaj kazeo el lakto. Ĉiuj tiuj informoj pri la sango estas, koncize, troveblaj en nia PIV.

Sangotransfuzo

Laŭ la specifecoj de la sango oni jam longe distingas kvar specojn, kiujn oni indikas kiel O, A, B kaj AB. Multaj homoj legas O kiel la nomon de la litero, sed fakte prefere oni nomu ĝin "nulo", ĉar homoj kun tiu speco de sango estas **universalaj sangodonantoj**; ili povas transdoni sian sangon al iu ajn, neniam ili kaŭzas koaguliĝon. Kontraŭe AB estas **universalaj ricevantoj**, ĉar ili ne koagulas iun ajn ricevitan sangon. Nur en 1940 estis malkovrita grava **antigeno**, **resusfaktoro**, kiu povas kaŭzi problemojn, kaj nun ĉe ĉiu mencio de **sangogrupo** de iu homo oni aldonas la nocion ĉu li estas **resuspozitiva** aŭ **resusnegativa**.

Aldonaj informoj

1. Plia helpo, en bilda formo, estas trovebla en nia PIV; sed estas bone scii ĉe kiu vorto vi serĉu. Vi serĉu ĉe: (sango)cirkulado [cirkuli] - orelo - okulo - (anatomiaj) vojo(j) [vojo].
2. Pliaj vortoj estas troveblaj, kompreneble, en niaj bildvortaroj. En EBV: 18-21 - en BVE: 19-23.

Taskoj kaj ekzercoj

1. Kio estas la diferenco inter ostaro kaj skeleto? Kial mi menciis tion? Ĉu ĉiu ostaro estas skeleto? Ĉu ĉiu skeleto estas ostaro? ... La respondoj al la du antaŭaj demandoj instruas la nociojn **hiperonimo** kaj **hiponimo**.

2. Homa korpo estas treege komplika afero! Kaj ĝia tuta estiĝo, ordigo kaj evoluo jam sidas en pro sia malgrandeco per okulo ne-videbla **ĉelo**, kiu mem estas la kunigo de du aliaj ĉeloj. Ĉu vi povas kompreni tion? Se jes, mi admiras vin! Kiujn ideojn vi havas pri tio?

3. Interesa vorto estas **atlaso**. Ĝi eniris la lingvon en la dua aldono, sed kiel nomo de teksaĵo, kiun ni nun nomas **sateno**. Mi konsilas legi la difinon de sateno en PIV, ĉar ankaŭ tiel vi lernos interesajn vortojn! Ĝi denove oficialiĝis en la oka aldono, sed nun kun la senco pri kiu vi verŝajne tuj pensas: bindita kolekto de mapoj. Ĝi ankaŭ havas iun specifan signifon en moderna matematiko, kaj kun majusklo ĝi indikas la helenan giganton, kiu portas la ĉielon sur siaj ŝultroj, sed ankaŭ estas la nomo de montaro en Norda Afriko.

4. **Kokcigo**. Mi kopiu el PIV: osto finanta la spinon de homoj kaj homsimilaj simioj, formita per la **kunlutiĝo** de 4 ĝis 6 rudimentaj vostaj vertebroj. Mi daŭrigas: en multaj etnaj lingvoj ĝi nomiĝas **vostosto**, sed tiu vorto ne aperas (almenaŭ ne rilate la homon) en PIV. Tamen mi opinias ke la vorto estas uzebla kaj uzinda kiel sinonimo de kokcigo. (Kompreneble la ostoj de veraj vostoj, de vosthavaj animaloj, ankaŭ nomiĝas vostostoj.)

5. Foje renkontata esprimo estas: **ĝi fariĝis por mi osto en la gorĝo**. Klarigu! Alia frazo, el la Proverbaro: **ĝi estas nek lakto nek selakto**. Klarigu! Kaj serĉu ekvivalentojn.

6. En PIV, ĉe "stomako" estas bildo de stomako de **remaĉuloj**. Plej konata remaĉulo estas la bovino (ĉu ankaŭ la bovo kaj la taŭro?). Ĉu vi konas aliajn? Ili portas la honoron dufoje ĝui la manĝitaĵojn! Unuan fojon dum aktiva akirado, duan fojon dum ili komforte kuŝas kaj ripozas! Kaj, kompreneble, remaĉas!

KVIZO ĈAPITRO 4

- Kiu verbo esprimas "verbinden" / "... baterion kun lampo per elektra kablo"?
- Kiuj sportistoj ofte rompas al si la klaviklon?
- Plenigu la mankantan vorton: "Bitter in de mond maakt het hart gezond." - "Maldolĉa por la lango, sed ... por la sango."

Vi trovos la respondojn en la Horizon.taal-retpaĝo www.esperanto.be/fel/nl/hor.php

Esperantoclubs in Vlaanderen

www.esperanto.be/groepen

ANTWERPEN

Esperanto-Antwerpen, p/a Lange Beeldekensstraat 169, BE-2060 Antwerpen, tel.: 03 234 34 00, esperanto-antwerpen@esperanto.be - www.esperanto.be/antwerpen

La Verda Stelo: Klaas Dijkstra (voorzitter)

BRUGGE

Paco kaj justeco, Heidi Goes, Assebroeklaan 2, BE-8310 Brugge, tel.: 050 67 51 78, heidi.goes@gmail.com - <https://paco-kaj-justeco.weebly.com>

GENT

La Progreso, Katja Lödör, Peter Benoîtlaan 117, BE-9050 Gentbrugge, tel.: 09 230 16 77, gent@esperanto.be - www.esperanto.be/gent

KALMTHOUT

La Erikejo, Mireille Storms, Douglaslaan 14, BE-2950 Kapellen, tel.: 03 666 83 19, mireillestorms@hotmail.com - <https://laerikejo.wordpress.com>

KORTRIJK

La Konkordo, Piet Glorieux, Pastoor Blanckestraat 8 bus 0201, BE-8610 Kortemark, tel.: 0472 25 79 18, piet.glorieux@gmail.com, Jean-Pierre Allewaert, Leeuw van Vlaanderenlaan 35/0011 8500 Kortrijk, tel.: 056 20 07 96, esperantokortrijk@hotmail.com - www.esperanto-kortrijk.info

LEUVEN

Esperanto 3000, Myriam Van der Steen, Albert Stainierstraat 1, BE 3001 Heverlee, tel.: 0497 47 35 38, leuven@esperanto.be - www.esperanto3000.be

LIMBURG

Limburgse Esperantovereniging

Henri Schutters, Panhovenstraat 10, BE-3930 Peer, tel.: 011 63 55 92, henri.schutters@skynet.be - www.esperanto.be/limburg

OOSTENDE

La Konko, Anne Brabant, Duinenstraat 74 /0201 BE-8400 Oostende, tel.: 059 44 82 50, anne.brabant@telenet.be - www.esperanto.be/oostende

ROESELARE / TIELT zie KORTRIJK

Bestuursleden van FEL

Voorzitter: Piet Glorieux
Secretaris: Johan Van Eenoo
Penningmeester: (vacant)
Bestuursleden: Alex Humet, Ben Indestege

Andere nuttige adressen

Vlaamse Esperantobond / Flandra Esperanto-Ligo

Lange Beeldekensstraat 169, BE- 2060 Antwerpen, tel.: 03 234 34 00
info@fel.esperanto.be - www.esperanto.be

Belga Esperanto-Federacio (BEF), Yves Nevelsteen,

yves.nevelsteen@gmail.com - www.esperanto.be/bef

ILEI-Belgio (Esperanto-leraars), Marc Cuffez, Torhoutsesteenweg 453

bus 0003, BE-8400 Oostende, tel.: 0486 36 23 65, flandrio@hotmail.be
<https://ilei.info>

Esperanto-Numismatika Asocio (ENA), Bert Boon, Lijsterbeslaan 13,

9630 Munkzwalm, tel.: 0472 73 48 30, bert.boon@skynet.be

Verdaj Skoltoj,

p/a Valère Doumont, Rue des Champs, 3 5060 Sambreville, tel.: 0485 51 75 52, info@verdajskoltoj.net - www.verdajskoltoj.net

Valona Esperanto-asocio, V.Esp-o

p/a Jean Annet, Rue de la Terre Franche 31 - 5310 Eghezée, tel.: 0495 10 32 30, esperanto.wallonie@gmail.com

Esperantista Brusela Grupo vzw (EBG) sekretariejo: p/a Yves De

Keyzer, Perkstraat 78, BE-1630 Linkebeek tel.: 0498 04 00 95; sekretario@esperantobruselo.org - www.esperantobruselo.org/nl
Françoise Pellegrin, Eiklaan 14, BE-1640 Sint-Genesius-Rode

Esperanto Nederland, secretaris, Ineke Emmelkamp,

Arubastraat 12, 9715 RW Groningen, tel.: +31 (0)50 5718842
sekretario@esperanto-nederland.nl - www.esperanto-nederland.nl/groepen

Hoofdkantoor van de Esperanto Wereldvereniging/Centra Oficejo

de UEA Nieuwe Binnenweg 176, NL-3015 BJ Rotterdam, tel.: +31(0)104 361 044, uea@co.uea.org - www.uea.org

www.esperanto.be/horizontaal

<https://esperanto.events>

plusendas al

<https://eventaservo.org>

Eventoj en via regiono aperas en Eventa Servo de UEA. Jen la facilaj landaj ligiloj:

- Belgio be.esperanto.events
- Francio fr.esperanto.events
- Germanio de.esperanto.events
- Nederlando nl.esperanto.events

Ekzistas tia ligilo por ĉiuj landoj de la mondo!

Estas tre facile por:
komuniki, memori,
taji – ankaŭ por
ne-esperantistoj!